

UDK: 930

COPYRIGHT ©: MARIJA ŠULER

Teoretski diskurzi tradicionalnega evroameriškega in tradicionalnega kitajskega zgodovinopisja

Marija ŠULER*

Povzetek

Članek sodi na področje primerjalnega zgodovinopisja in obravnava problematiko kulturne in v ožjem smislu ideološke pogojenosti vsebinskih iztočnic, diskurzivnih struktur in temeljnih konceptov zgodovinopisja na primeru evroameriške in kitajske historiografske tradicije. Zahodni izobraženci so znanstveno naravnani že od časa starih Grkov dalje, zahodna kulturna zgodovina pa vseskozi poudarja pomen opazovanja in objektivnega prikazovanja, kar se da razložiti z edinstveno zgodovino znanosti na področjih logike, matematike, biologije, fizike, itd. V nasprotju z njimi je kitajska tradicija vseskozi uporabljala moralno izražanje in literarno-simbolne principe, kar je vplivalo tudi na njihovo zgodovinopisje, ki je s svojimi klasičnimi deli poudarjalo predvsem moralno-ideološke vsebine. Ta kitajski *moralni pragmatizem*, če ga lahko tako poimenujemo, je v ostrem nasprotju z znanstveno tendenco, ki izvira iz zahodne tradicije, česar se vse bolj zavedajo tudi sami kitajski akademiki.

Ključne besede: zgodovina, zgodovinopisje, ideologija, metodologija medkulturnih raziskav

Abstract

This paper is within the scope of comparative historiography. It conveys a comparative analysis between Chinese and Euro-American historiographical traditions and deals with problems of cultural and in the narrow sense ideological understandings of contextual data, discursive structures and fundamental concepts of the two above-mentioned historiographical surroundings. Western scholars have been scientifically oriented ever

* Marija Šuler, univ.dipl. sinologinja, doktorska študentka na Oddelku za azijske in afriške študije v Ljubljani. E-mail: meri.suler@gmail.com

since the days of ancient Greece. Western cultural history has always emphasized the importance of observation and objective interpretation, which can be explained by a unique history of science in fields of logic, mathematics, biology, physics, etc. Chinese tradition, on the other hand, has always employed moral phraseology and literary-symbolic principles, which have also influenced its historiography. Therefore, classical works of Chinese historiography have above all emphasized tenors of moral and ideological nature. This Chinese *moral pragmatism*, if we denominate it in that way, is in great contrast to scientific tendencies, which derive from the Western tradition. This is a fact of which Chinese scholars are more and more aware of.

Keywords: history, historiography, ideology, methodology of intercultural research

1 Uvod

Zgodovinarstvo se lahko prične šele s kritičnim odnosom do pričevanj o preteklem življenju. Dojamemo ga lahko kot neke vrste filter, ki izbira »pomembne« dogodke¹, jih ločuje od »nepomembnih«, nato pa te izbrane dogodke iz preteklosti interpretira in jih na ta način, zavedno ali nezavedno, na podlagi prevladujočih vrednostnih konceptov lastnega družbenega okolja tudi ovrednoti. Tradicionalna zgodovinarstva bi lahko razdelili na tri osnovne kategorije (Rošker 2005: 49–50):

- a) kategorija linearnosti: osnovna specifičnost te kategorije je enkratnost in neponovljivost posamičnih stopenj zgodovinskega razvoja; gre za razvrščanje dogajanja v enosmernem razvoju, bodisi v smislu teorije napredka (svet se razvija v vse višje stopnje človeške civilizacije), bodisi v smislu teorije propadanja (svet se iz »dobrih starih časov« razvija v vse bolj degenerirane stopnje razvoja). Teorije propadanja stremijo k ponovni vzpostavitvi vrednot »zlate dobe preteklosti«, ki je dojeta kot neke vrste ideal.²

¹ Na tem mestu se mi zdi zanimiva Burckhardtova definicija zgodovine, ki pravi, da je slednja »beleženje tistega, za kar ena doba meni, da je vredno zapisati o drugi« (Burckhardt 1958: 158).

² V klasičnem kitajskem zgodovinarstvu je ta fenomen očiten. Ko se je konfucianizem utrdil kot ideologija vodilnega sloja, se je začelo zgodovinarstvo ozirati v preteklost in idealizirati zgodnje obdobje dinastije Zhou 周 (mišljeno je obdobje Zahodni Zhou, *Xi Zhou* 西周, 1045–770 pr. n. š.). Zgodovinske zapise so pogosto razlagali tako, da so iz omenjenega obdobja ustvarili ideal, h kateremu naj bi strele vse poznejše vladavine. Vsa dejanja posameznih vladarjev, ki so bili na

- b) ciklična kategorija: izhaja iz podmene, da se določene zakonitosti znotraj zgodovine vselej ponavljajo. S pomočjo analogij naj bi tako lahko predvideli tudi nadaljnji razvoj določene situacije v sedanosti. Ker se tradicionalno vzhodnoazijsko zgodovinopisje opira na ciklične zakonitosti narave, bi ga lahko uvrstili v ciklično kategorijo, vendar ideološke smernice tega zgodovinopisja (vrednotenje, interpretacija) praviloma sovpadajo s teorijo propada, omenjeno v kategoriji linearnosti. Tipična predstavnika ciklične kategorije zgodovinopisja v »zahodni« tradiciji zgodovinopisja sta Oswald Spengler³ in Arnold Toynbee.⁴
- c) analitična kategorija: predmet predstavnikov te kategorije ni toliko dojetje in interpretacija zgodovine kot take; zanje je zgodovina zgolj nek skupek materiala, iz katerega naj bi bilo mogoče izpeljati posamične splošne, nadzgodovinske principe.

2 Specifika zahodnega zgodovinopisja

2.1 Zgodovinski viri

Preteklost je po opredelitvi danost, ki je ne bo nič več spremenilo. Poznavanje preteklosti pa se kljub temu nenehno razvija, spreminja ter izpopolnjuje. Raziskovalci preteklih dogodkov pri svojem delu niso povsem svobodni, ampak so na nek način sužnji preteklosti, saj jim ta dovoli, da jo spoznajo toliko, kolikor jim daje, hote ali nehote, sama. Tu trčimo ob vprašanje zgodovinskih virov ali pričevanj (Bloch 1996: 77). Po definiciji je popolnoma nemogoče, da bi zgodovinar sam ugotavljal dejstva, ki jih raziskuje. O preteklih obdobjih znamo govoriti samo na podlagi pričevanj. Tako je v nasprotju s poznavanjem sedanosti poznavanje preteklosti vselej posredno (p.t. 74). Zbiranje dokumentov, ki jih potrebuje pri svojem delu, je ena najtežjih nalog zgodovinarja. Tu mu priskočijo

oblasti, so ocenjevali na osnovi zgodovinskih primerjav ter jih zavijali v besedišče konfucianskega leporečja in moraliziranja.

³ Oswald Arnold Gottfried Spengler (1880–1936), nemški zgodovinar in filozof, najbolj znan po svojem delu *Zaton zahoda* (v izvorniku *Der Untergang des Abendlandes*), v katerem v ospredje postavi ciklično teorijo o razvoju družb (njihov vzpon in padec).

⁴ Arnold Joseph Toynbee (1889–1975), priznani britanski zgodovinar. Njegovo najbolj znano delo je *A Study of History*, v njem govori o univerzalnem ritmu vzpona, viška in padca civilizacij.

na pomoč najrazličnejši zgodovinski viri: arhivski ali knjižnični inventarji, muzejski katalogi, bibliografski sezname, dokumenti, pisma, arheološki ostanki, itd. Zgodovinski viri so osnovni vir podatkov, ki jih uporabljamo za preučevanje zgodovine. So temeljno orodje metodologije zgodovinopisja, na osnovi katerega podatke o določenih preteklih dogodkih sploh lahko uvrstimo v določeno kategorijo. Zgodovinski viri v najširšem smislu so predmeti, sledovi človeškega življenja in delovanja v preteklosti. Poznamo materialne (orodje, pohištvo, ...), pisne (revije, časopisi, dokumenti, pravni akti, ...), ustne (zgodbe, pesmi, šege, ...), v novejšem času pa tudi avdiovizualne zgodovinske vire. Najstarejša knjiga zgodovine v zahodnem svetu, *Historíai*⁵, se takole začneja:

Herodot iz Halikarnasa je ta poročila zbral in zapisal, da ne bi s časom zamrl spomin na to, kar se je godilo po svetu, zlasti pa, da bi se ne pozabila velika, občudovanja vredna dejanja tako Helenov kakor barbarov, in zakaj je prišlo do vojne med njimi. (Luthar idr. 2006: 64)

Če ob *Historíai* postavimo vire, ki zgodovinarju služijo zgolj kot indici, dobimo na eni strani tako imenovana hotena, na drugi pa nehotena⁶ pričevanja. Zahodni teoretiki zgodovinopisja so mnenja, da je prav tako imenovane hotene oziroma namerno posredovane zgodovinske vire potrebno jemati z veliko rezerve, saj so nam namreč že podani v neki »interpretativni embalaži« (Rošker 2005: 47). Kljub temu pa se je moralo zgodovinopisje čedalje bolj zanašati prav na drugo skupino pričevanj, na nehotena, neprostovoljna ali nenamerno posredovana zgodovinska pričevanja. Take listine seveda nikakor niso bolj varne pred napakami ali potvarjanji in ne govorijo vselej po resnici. (Bloch 1996: 81–82)

Namerno posredovana pričevanja zato danes za zgodovinarje niso več najbolj zanimiva, saj se s precej večjo vnemo zaganjajo v tista pričevanja, ki so podana posredno. Kadar se sprašujemo o stvareh, ki nam jih zgodovinopisje ni želelo

⁵ Herodotovo delo, ki ga je v slovenščino pod naslovom *Zgodbe* v celoti prevedel Anton Sovre. Kratek opis Herodota in njegovih *Zgodb* najdemo tudi v delu *Zgodovina historične misli*, ki je izšla leta 2006 v okviru Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU.

⁶ Določeni teoretiki zgodovinopisja uporabljajo drugačno terminologijo in govorijo o namerno in nenamerno posredovanih zgodovinskih virih.

Ločimo še tako imenovane primarne in sekundarne zgodovinske vire. Primarni viri so tisti, pri katerih je imel avtor neposreden stik z dogodkom ali pojavom, ki ga opisuje. Sem spadajo predvsem pričevanja, sporočila in pravni dokumenti. Sekundarni viri pa neposrednega stika avtorja z dogodkom ali pojavom nimajo, ampak je avtor o dogodku ali pojavu zvedel prek enega ali več posrednikov.

razodeti, denimo o načinu življenja ali razmišljanja v nekem časovnem obdobju, ugotovimo, da so neprecenljive. V naši podrejenosti preteklosti, ki smo jo vselej prisiljeni spoznavati le po njenih sledih, smo potemtakem osvobojeni vsaj v tem, da včasih izvemo o njej precej več, kakor se ji je sami zdelo prav, da nam pove.

Bloch je mnenja, da je za dobro vodeno zgodovinsko raziskavo vsekakor potrebno znati postaviti prava vprašanja. Čeprav so zgodovinski viri na prvi pogled povsem jasni in razumljivi, spregovorijo samo tedaj, kadar jih znamo povprašati. Nedejavno opazovanje namreč nikoli ne obrodi sadov. Vprašanja raziskovalcu narekujejo ugotovitve prejšnjih izkušenj, ki so se nezavedno vtisnile v naše možgane; po Blochu gre vse prevečkrat za vsakdanje predsodke. Najslabši možen nasvet začetniku v stroki zgodovinopisja je potemtakem ta, naj v podrejeni drži mirno čaka na navdih iz nekega dokumenta. Ravno zaradi slednjega je bila marsikatera zgodovinska raziskava že vnaprej obsojena na neuspeh. V svoji razpravi Bloch opozori tudi na dejstvo, da mora biti zgodovinar pri svojem raziskovanju prilagodljiv. (p.t. 83)

Eden izmed paradoksov zgodovinarskega poklica, na katerega še opozarja Bloch, je zmeta ob mišljenju, da vsakemu zgodovinskemu vprašanju ustreza samo ena vrsta dokumentov posebej za tako rabo. Za razumevanje današnjih družb ni dovolj, če se poglobimo zgolj v branje parlamentarnih razprav ali vladnih listin. Če torej vsa človeška vprašanja zahtevajo obravnavanje po naravi povsem različnih pričevanj in če pomislimo, kako zapletena so človeška dejstva, kaj hitro ugotovimo, da je le malo znanosti, ki morajo sočasno uporabljati toliko različnih orodij, kot jih mora pri svojem raziskovalnem delu uporabljati zgodovinopisje. Tu pridejo na pomoč stroki pomožne vede, kot so arheologija, numizmatika, lingvistika, itn. (prim. Bloch 1996: 84–85)

2.2 Vprašanje vzročnosti v zgodovini

Študij zgodovine je študij vzrokov. Po vzrokih zgodovinskega razvoja so se spraševali že od vsega začetka zgodovinopisja. Tako kot vsak naravoslovec hočeš nočeš razmišlja o »zakaj« in »zato«, se torej tudi zgodovinarji ne morejo izogniti tema temeljnima vprašanjema. Če osvežimo spomin, je Herodot že na začetku svojega dela razložil svoj namen: ohraniti spomin na dejanja Helenov in

barbarov, predvsem pa pojasniti vzroke, zakaj je med njimi prišlo do vojne. Ko so v 18. stoletju začeli polagati temelje sodobnemu zahodnemu zgodovinopisju, je Montesquieu svoja razmišljanja osnoval na načelu, da so v ozadju vzpona, ohranitve in zatona vsake civilizacije splošni moralni ali naravni vzroki ter da je vse, kar se zgodi, vzročno pogojeno. Absurdno bi bilo namreč domnevati, da zgolj usoda povzroča vse, kar vidimo na svetu. V naslednjih dveh stoletjih so zgodovinarji z odkrivanjem vzrokov zgodovinskih dogodkov in zakonov, po katerih so se ti ravnali, poskušali urediti pretekle izkušnje človeštva. Zakone so preučevali včasih z mehničnega ali naravoslovnega vidika, drugič z metafizičnega, ekonomskega ali psihološkega, vseskozi pa so upoštevali nauk, da zgodovino sestavlja vrsta dogodkov v urejenem okviru vzrokov in posledic. Toda kaj zgodovinar sploh počne, ko mora dogodkom pripisati vzroke? Prva značilnost njegovega reševanja težave je, da istemu dogodku pripiše več vzrokov. Zgodovinar ima torej opravka s številnimi vzroki, lahko bi rekli, da gre za mešanico ekonomskih, političnih, ideoloških in osebnih vzrokov, dolgoročnih ter kratkoročnih vzrokov.

Pravi zgodovinar bi seznam vzrokov, ki ga je pred tem sestavil, zaradi poklicne dolžnosti najprej uredil ter razvrstil v skladu z njihovimi medsebojnimi razmerji, da bi tako nemara določil, kateri vzrok ali kategorijo vzrokov bi bilo potrebno preučiti še posebej natančno oziroma v končni analizi kot glavni in najpomembnejši vzrok. Gre za osebno interpretacijo predmeta, ki ga preučuje, in lahko bi trdili, da je zgodovinar znan predvsem po vzrokih, ki jih predstavi. Zgodovinar s širjenjem in poglobljanjem svojega raziskovanja postopno zbira vedno več odgovorov na vprašanje »zakaj«. Nedavni razcvet ekonomske, socialne, kulturne, politične in pravne zgodovine, je število in obseg naših odgovorov močno povečal. Zaradi svoje potrebe po razumevanju preteklosti pa mora zgodovinar, podobno kakor znanstvenik, svoje številne odgovore poenostaviti in omejiti, jih razvrstiti po pomembnosti in urediti zmedo dogodkov ter določenih vzrokov. Zgodovinar je torej postavljen v situacijo, ko mora povečevati število odgovorov ter jih hkrati tudi poenostavljati. In podobno kakor znanost se tudi zgodovinopisje razvija na podlagi tega dvojnega in na videz protislovnega procesa.

V zvezi z vprašanjem vzročnosti v zgodovini je potrebno omeniti tudi determinizem. Gre za prepričanje, da ima vse, kar se zgodi, vzrok ali vzroke, in

da se brez spremembe v tem vzroku ali vzrokih ne bi moglo zgoditi drugače, kakor se je. In ravno ta aksiom, da ima vse svoj vzrok, da ni nič naključno, je pogoj za naše razumevanje tega, kaj se okoli nas dogaja. (Carr 2008: 109)

Kot je bilo že izpostavljeno, se delo zgodovinarja začne z izbiranjem in urejanjem dejstev, ki tako postanejo zgodovinska. Na tem mestu je potrebno poudariti, da niso vsa dejstva zgodovinska, a da tudi ločnica med njimi in nezgodovinskimi dejstvi ni tako ostra. Dejstvo lahko postane zgodovinsko, kadar osvetlimo njegovo pomembnost. In ko zgodovinar raziskuje vzroke, se dogaja nekaj podobnega. Zgodovinarjevo razmerje do vzrokov ima namreč podoben dvojni in vzajemni značaj kot razmerje med njim in njegovimi dejstvi. (p.t. 110)

Ravno tako se je potrebno zavedati, da zgodovinar niti na svojem zgodovinskem področju ne more zajeti prav vseh dejstev. Iz izkušenj preteklosti, ki so mu na voljo, izlušči tisto, kar se mu zdi primerno za racionalno razlago in interpretacijo. Na ta način pride do sklepov, ki lahko služijo kot vodilo za ravnanje. Zgodovina je torej proces izbire, ki temelji na zgodovinski pomembnosti. Carr v svojem delu navaja Talcotta Parsonsa, ki pravi, da je zgodovina »selektivni sistem«, ki resničnosti ne obravnava zgolj kognitivno, temveč tudi vzročno. Zgodovinar namreč izbere tista dejstva, ki služijo njegovemu namenu, z drugimi besedami, iz ogromnega števila zaporedij vzroka in posledice izbere zgolj tista dejstva, ki so zgodovinsko pomembna, kar je po drugi strani povezano z zmožnostjo zgodovinarja, da jih vključi v svoj vzorec racionalne razlage in interpretacije. Druga zaporedja vzroka in posledice mora zavreči kot naključna, ne zaradi tega, ker bi bilo razmerje med vzrokom in posledico drugačno, ampak, ker je samo zaporedje nepomembno. Zgodovinar nima od njega nikakršne koristi, saj ni združljivo z racionalno razlago in nima teže niti v preteklosti niti v sedanjosti. Ljudje, v pričujoči nalogi zgodovinarji, torej uporabljajo svoj razum z določenim namenom. Ko označimo nekatere razlage za racionalne, druge pa za neracionalne, posledično ločimo med razlagami, ki služijo nekemu namenu, in razlagami, za katere tega ne bi mogli trditi. To velja tudi za vzroke v zgodovini; ločimo namreč racionalne in naključne vzroke. Racionalne je možno navezati na vse dežele, obdobja in okoliščine, s pomočjo njih je možno priti do plodnih posplošitev in zapolniti vrzeli v znanju o človeški preteklosti. Nasprotno pa naključnih vzrokov ni

mogoče posploševati, in ker so tako rekoč izjemni, ne nadgrajujejo našega znanja. (Carr 2008: 114)

2.3 Problematika interpretacije zgodovinskih virov: vprašanje objektivnosti v zgodovinarstvu

Izbira zgodovinskih virov in njihovo razvrščanje sta tesno povezana z vprašanjem interpretacije. V družbenih znanostih, za razliko od naravoslovnih, namreč subjekt in objekt raziskave pripadata isti kategoriji ter drug na drugega vzajemno delujeta. Ker so ljudje najbolj kompleksna bitja na Zemlji, moramo pri preučevanju slednjih nujno upoštevati dejstvo, da jih preučujejo drugi ljudje in ne kaki neodvisni opazovalci tuje vrste. Zgodovinska dejstva dopuščajo določeno mero interpretacije, zgodovinske interpretacije pa vselej vsebujejo moralne oziroma vrednostne sodbe. V zgodovinarstvu tako trčimo ob vprašanje objektivnosti. Ko ugotavljajo, zakaj so se tisti, ki so predmet raziskave, zavestno odločili za neko dejanje, morajo zgodovinarji raziskati oblike ravnanja ljudi, ki so povezane z njihovo voljo. Tako se med opazovalcem in opazovanim vzpostavi razmerje, ki je specifično za zgodovino in ostale družboslovne znanosti.

Za klasične teorije vednosti, ki so v zahodnem zgodovinarstvu prevladovali od 17. do 19. stoletja, je bilo značilno ostro ločevanje med vedočim subjektom in objektom vednosti. Filozofi tega obdobja so subjekt in objekt, človeka in zunanji svet, prikazovali kot dve ločeni kategoriji. Ta pogled se je korenito spremenil z napredkom in uspehi sodobne znanosti; filozofi so tako v preteklih petdesetih letih prišli do ugotovitve, da proces spoznavanja vključuje določeno mero vzajemnega delovanja in odvisnosti med subjektom in objektom, ki še zdaleč nista strogo ločena. Zgodovinarstvo in ostale družboslovne znanosti, v katerih je človek tako raziskovalec kakor tudi predmet raziskave, so nezdržljive s teorijami vednosti, ki zagovarjajo ostro delitev med subjektom in objektom. Zgodovinska dejstva ne morejo biti strogo objektivna, saj postanejo zgodovinska prav zaradi določenega pomena, ki jim ga doda zgodovinar. Objektivnost v zgodovinarstvu ne more biti objektivnost dejstev, temveč se nanaša na razmerje med dejstvom in interpretacijo ter na razmerje med preteklostjo, sedanjostjo in prihodnostjo. (Carr 2008: 128)

Zgodovinar potrebuje pri svoji interpretaciji merilo pomembnosti, ki je obenem merilo objektivnosti, da bi ločil med pomembnim in naključnim; to

lahko stori le v skladu s ciljem, ki si ga je zastavil. Ta cilj se nenehno razvija, spreminja, saj je tudi spreminjajoča se interpretacija preteklosti nujna funkcija zgodovine. Opis spremembe kot nekaj togega in nespremenljivega je v nasprotju z zgodovinarjevo izkušnjo.

Carr zagovarja mnenje, da lahko le prihodnost ponudi ključ za razlago preteklosti in da lahko samo v tem smislu govorimo o dokončni objektivnosti v zgodovini ter da bi v dejstvu, da preteklost osvetli prihodnost in da prihodnost osvetli preteklost, lahko videli opravičenje in razlago zgodovine hkrati (prim. Carr 2008: 131).

Za trditev, da so nekateri zgodovinarji v primerjavi z drugimi bolj objektivni, ne zadošča zbirka primerno urejenih dejstev, temveč mora zgodovinar izbrati prava dejstva oziroma uporabiti pravo merilo pomembnosti. Kadar zgodovinarja označimo za objektivnega, mislimo predvsem na dvoje. Prvič, da zgodovinar preseže omejen pogled svojega družbenega in zgodovinskega okolja; predpogoj za to je, da sploh določi, v kolikšni meri to okolje vpliva nanj. Z drugimi besedami, gre za zmožnost spoznanja, da popolna objektivnost ni mogoča. Drugič pa, da je zgodovinar zmožen preslikave svojih zamisli v časovno dimenzijo prihodnosti, na ta način pridobi globlje in trajnejše razumevanje preteklosti in se postavi nad tiste zgodovinarje, ki jih omejujejo njim lastne neposredne okoliščine. Carr torej zagovarja tezo, po kateri objektivnost v zgodovini ne more in ne sme temeljiti na nekem togem, statičnem merilu, ki je veljaven v določenem trenutku, temveč na merilu v prihodnosti, ki se nenehno razvija v skladu s tokom zgodovine. Po njegovem zgodovina dobi pomen in objektivnost šele tedaj, ko vzpostavi koherentno razmerje med preteklostjo in prihodnostjo.

Naš pogled na zgodovino je torej nujno odsev našega pogleda na družbo, v kateri živimo. Ko se spoznavamo z dejstvi, na vprašanja, ki si jih zastavljamo v okviru svoje raziskave, in s tem tudi na odgovore, ki jih dobimo, vplivajo naše vrednote. Vrednote pronicajo v dejstva in postanejo njihov pomemben sestavni del. Vrednote so ključna sestavina ljudi, z njihovo pomočjo se lahko prilagodimo okolju, nato pa okolje prilagodimo in podredimo sebi, zato bi zgodovino lahko označili za zapis napredka. Napredek v zgodovini temelji na medsebojni odvisnosti in interakciji dejstev in vrednot. Objektivni zgodovinar je potemtakem tisti raziskovalec, ki mu uspe prodreti najgloblje v ta vzajemni proces.

3 Specifika kitajskega zgodovinopisja

3.1 Kratak zgodovinski pregled razvoja kitajskega historiografskega diskurza

Zahodno (evroameriško) zgodovinopisje temelji na podmeni o neprekinjenem razvoju in bi ga torej lahko uvrstili v kategorijo linearnosti. Na drugi strani se tradicionalno vzhodnoazijsko zgodovinopisje opira na ciklične zakonitosti narave. Ciklično razumevanje časa in dogodkov v njem najdemo pri skoraj vseh kulturah, ki so tesno povezane z naravnim okoljem; mednje zagotovo sodi tudi kitajska kultura. Kitajska je znana kot kulturni prostor z dolgoletno zgodovino in z globoko ukoreninjenimi navadami zapisovanja zgodovinskih dogodkov. Vse od nastanka prvih državnih tvorb dalje zavzema zgodovina pomembno mesto v kitajskem dojemanju civilizirane družbe. Že v času najzgodnejših civiliziranih skupnosti so bili predhodniki zgodovinarjev tesno povezani s kultom prednikov in sestavljanjem rodovnikov kraljevskih in cesarskih družin. Prvi ohranjeni dokumentirani državniški zapisi datirajo v 5. in 6. stoletje pr. n. št.; zgodovina je bila v tem obdobju že družbeno uveljavljena veda, zgodovinarji pa so imeli pomembne položaje na dvorih tedanje Kitajske. Primarne naloge posebej za zgodovino zadolženih pisarjev so bile urejanje dokumentov in pisanje državnih analov. Za časa dinastije *Han* 漢 (206 pr. n. št.–220 n. št.) so se zgodovinarji posluževali že napol znanstvenih metod raziskovanja, zgodovinske dogodke so s citiranjem in kritičnimi presojami skušali prikazati v objektivni luči.

Kitajsko zgodovinopisje v glavnem temelji na konfucianski doktrini; daoizem je bil v svojem bistvu preširok in premalo konkreten, da bi dopuščal kakršnakoli vrednotenja civilizacij in družb znotraj časovnih in prostorskih okvirov. Poglavitno merilo vrednotenja je konfuciancem predstavljala tako imenovana »zlata doba preteklosti«. Čim bolj oddaljena je bila preteklost, tem bolj idealna je postajala, saj je bila manj obremenjena z nasprotji in nepravilnostmi posameznikov in družbe od kulturnih smernic. Ta nepokvarjena »zlata doba preteklosti« je služila kot model tako vrednotenja sedanosti kakor tudi načrtovanja prihodnosti. Na podlagi cikličnega dojemanja časa so namreč kitajski zgodovinarji verjeli, da je vse novo v bistvu staro, in da idealov ni mogoče iskati v prihodnosti, temveč jih je potrebno najti v preteklosti. Tradicionalna kitajska historiografija je delovala na podlagi miselnosti, da se zgodovina ne samo *lahko* ponovi, temveč da se *mora* ponavljati v skladu z vnaprej določenim vzorcem, ki

ga narekuje ciklično razumevanje časa. Zgodovinopisje je tako na Kitajskem postalo stranska veja raziskovanja prihodnosti (prim. Rošker 1992: 69–70). Vse ukrepe obstoječega vladarja so poslej ocenjevali na osnovi zgodovinskih primerjav, vsako novo vladarjevo odločitev pa so podkrepili s primernim zgodovinskim zgledom, ki je opravičeval sodobno dejanje. Vse uradne dokumente so skrbno hranili, po padcu vsake dinastije pa so jih strnili v zajetne dinastične zgodovine, ki ohranjajo ogromno količino podatkov. Potrebno se je zavedati, da moramo sodbe konfucianskih izobražencev obravnavati nadvse kritično, saj so uradno kitajsko zgodovino interpretirali s stališča lastnih idealov in s pozicije sloja, ki je imel monopol nad ideologijo in vso politično oblast. Konfucianci so se pri pisanju zgodovine lahko opirali na etično in moralno utemeljen ideološki aparat. Tako smo se dotaknili glavnega problema tradicionalnega kitajskega zgodovinopisja, namreč načina interpretacije zgodovinskih dogodkov, ki postavlja pod vprašaj verodostojnost mnogih zgodovinskih dokumentov in poročil iz kitajske antike. Konfucianci so namreč slednje posredovali in razlagali v skladu z vrednotami in moralnimi zahtevami, ki jih je narekovala njihova miselnost. Posamezna dejanja so poveljevali, druga obsojali, na najvišje mesto pa so postavili vlogo cesarja in države. Zgodovinski dogodki so bili tako le odraz moralnih kvalitiet vladarja, v čigar času so se odvijali. Tako so oceno cesarjevega vladanja prilagajali takratnim razmeram v državi, pri tem pa se niso ozirali na to, ali je s svojimi ukrepi te dogodke povzročil sam cesar ali ne.

Za ciklično interpretacijo zgodovine, zaradi katere so bili evropski misleci dolgo časa prepričani, da Kitajska nima zgodovine, ker jih ne vodi ideja o napredku in se zato določene ustaljene oblike stalno ponavljajo v vedno novih ciklih, je bil zelo pomemben eden najvidnejših učenjakov v obdobju dinastije Han, Dong Zhongshu 董仲舒 (179–104 pr. n. št.). Podal je novo interpretacijo edinega, v celoti ohranjenega zgodovinskega dokumenta iz obdobja 1. tisočletja pr. n. št., katerega avtorstvo pripisujejo Konfuciju. Gre za delo *Spomladanski in jesenski letopis* (*Chun qiu lu* 春秋录), katerega je Dong opremil s svojimi komentarji. Slednji so vsebovali polno zastrtih moralnih sodb, ki so odtlej predstavljale poglobljeno vodilo vse politične etike.

Na področju dejanskega zgodovinopisja dinastije Han je pomemben predvsem zgodovinar Sima Qian 司马迁 (145–86 pr. n. št.), ki je s svojimi

Zgodovinarjevimi zapisi (Shi ji 史记) postavil temelje za kasnejše kitajsko zgodovinarstvo. Po njegovem vzoru so sestavljali zgodovinske dokumente vsi kasnejši zgodovinarji tradicionalne Kitajske. Delo je ohranjeno vse do danes in tvori obsežno zbirko *Zgodovine štiriindvajsetih kitajskih dinastij (Ershi si shi 二十四史)*. Sima Qian danes velja za očeta kitajskega zgodovinarstva. Iz obdobja dinastije Han velja omeniti še delo *Anali dinastije Han (Han shu 汉书)*, ki so ga spisali avtorja Ban Biao 班彪 in Ban Gu 班固 ter avtorica Ban Zhao 班昭.

Obdobju dinastije Han je sledil politični razpad Kitajske, posledično je iz tega časa ohranjenih izredno malo zgodovinskih del. Omembe vredni sta deli *Zgodovina kasnejše dinastije Han (Hou Han shu 后汉书)* in *Zapiski o treh cesarstvih (San guo zhi 三国志)*. Prvo delo je na podlagi zgodnjih zgodovinskih zapisov in dokumentov v 5. stoletju sestavil Fan Ye 范晔, pokriva pa zgodovino obdobja Vzhodni Han (25–220). *Zapiski o treh cesarstvih*, avtorja Chen Shou 陈寿, opisujejo obdobje politične razdrobljenosti, ki je sledilo padcu dinastije Han, znanega pod imenom *Obdobje treh držav San guo 三国* (220–280). Na podlagi tega zgodovinskega dela je v 14. stoletju izpod peresa Luo Guanzhonga 罗贯中 nastal prvi kitajski zgodovinski roman *Povest o treh kraljestvih (San guo yanyi 三国演义)*.

V sledečih obdobjih se je kitajsko zgodovinarstvo postopoma uveljavilo kot samostojna veda. Prvi zgodovinarji so delovali v sklopu astrološke kronologije in kasneje literarnega ustvarjanja, leta 629 pa je kitajski dvor že uvedel poseben oddelek za zgodovinarstvo *shiguan 史馆*. Pomembne naloge zgodovinarjev so poslej bile razvrščanje dogodkov po posameznih kategorijah. Zlasti v obdobju dinastije Tang 唐 (618–906) je tako izšlo mnogo obsežnih enciklopedij, ki danes pomenijo dragocen vir za spoznavanje družbenopolitičnega konteksta tistega časa.

Naslednji pomemben dejavnik v obravnavanju tradicionalnega kitajskega zgodovinarstva je pomenil neokonfucianizem, ki se je pojavil v obdobju dinastije Song 宋 (960–1280). Historiografski diskurz je odtlej vse bolj upošteval zgodovinske povezave in moralne zaključke, iz katerih naj bi le-ti sledili. Najznamenitejši zgodovinar tega obdobja Sima Guang 司马光 je pod vplivom nove ideologije spisal svoje obsežno zgodovinsko delo z naslovom *Splošno zrcalo kot pomoč pri vladanju (Zi zhi tongjian 资治通鉴)*, v katerem je skušal

razkriti moralne smernice, ki naj bi po njegovem mnenju vodile vse zgodovinske procese. Delo poudarja takšne tradicionalne vrednote, ki bi čim bolj onemogočale reformistične težnje nasprotnikov obstoječe politične oblasti.

Eden najvplivnejših mislecev kitajske tradicije Zhu Xi 朱熹 (1130–1200) je tovrstnim smernicam pripisal še večji poudarek. Smisel zgodovine je videl predvsem v neposredni, nerazslojeni uresničitvi večnega in nespremenljivega moralnega načela, ki ga je poimenoval pot *dao* 道⁷. Njegova metoda zgodovinopisja temelji na filozofski predpostavki, po kateri se vse obstoječe sicer nenehno spreminja, vendar so te spremembe ujete v sistemu točno določenih zakonitosti. To je jasno razvidno tudi iz njegovega dela *Smernice za razumevanje splošnega zrcala kot pomoči pri vladanju* (*Zi zhi tongjian gangmu* 资治通鉴纲目), v katerem Zhu Xi vrednoti zgodovinske dogodke, ki so opisani v omenjenem delu Sima Guanga. Pojem spremembe, kakršnega uvaja neokonfucianska doktrina, dokončno izključuje sleherni razvoj. Prav ta model zgodovinske kritike in interpretacije je vplival na evropske predstave o kitajski družbi in zgodovini. V Evropi je namreč dolgo časa bilo v veljavi prepričanje, da Kitajska nima zgodovine, saj jih ne vodi ideja o napredku, posledično pa se določene oblike ciklično ponavljajo. Evropejci takrat še niso poznali posebnosti kitajskega zgodovinopisja, ki je bilo zaznamovano s specifičnim moralno-ideološkim ozadjem, zato je bila slika, ki so si jo ustvarili o Kitajski, praviloma napačna. Prav kompleksnost in hermetična zaprtost Zhu Xijevega sistema pa sta onemogočili kakršnekoli nove, ustvarjalne razvojne smernice znotraj konfucianskih miselnih okvirov in zato danes mnogi v njem vidijo glavnega krivca za vseobsegajočo duhovno, politično ter kulturno stagnacijo, ki je sledila obdobju dinastije Song.

Posebno kategorijo tradicionalnega kitajskega zgodovinopisja predstavljajo tako imenovana *Lokalna poročila* (*Fang zhi* 方志). Zasledimo jih že v obdobju dinastije Song, svoj razcvet pa so doživela v zadnjih dveh kitajskih dinastijah Ming 明 (1368–1644) in Qing 清 (1644–1911). Pričajo o preteklih dogodkih in podajajo sliko splošnega družbenega, gospodarskega in političnega položaja

⁷ V klasičnih diskurzih je dao 道 osnova vseh duhovnih in fizičnih elementov vesoljstva, v neokonfucianskem diskurzu pa je ta koncept prikazan zgolj na ravni metafizike, ki v sebi združuje naravne in etične zakonitosti.

posameznih lokalnih območij tedanje Kitajske. Tradicijo regionalnih poročil je nadaljevala tudi Republika Kitajska (1912–1949), na Taiwanu pa so se ohranila vse do danes (prim. Rošker 1992: 74).

Tradicionalno kitajsko zgodovinarstvo je odločilno spodbudo za modernizacijo doživelo v obdobju Republike Kitajske in sicer pod okriljem »gibanja 4. maja« (Wu si yundong 五四运动), ki je leta 1919 zahtevalo revolucijo kulturnih vrednot. Hu Shi 胡适, eden najvplivnejših mislecev tistega časa, je trdil, da Kitajska ne zaostaja za Zahodom le v znanosti in tehnologiji, ampak tudi v vsem ostalem, na primer v politiki, umetnosti, literaturi, morali, ipd. (Hu v Ford Fernandez 2001: 11) Skupaj z drugimi prozahodno usmerjenimi intelektualci je osnoval skupino »Tistih, ki dvomijo o preteklosti« (Yi gu pai 疑古派), pod okriljem katere so se skušali z uporabo zahodnih znanstvenih metod dokopati do nove interpretacije narodove preteklosti; v tem obdobju so se namreč začeli pojavljati dvomi o verodostojnosti najzgodnejših kitajskih zgodovinskih dokumentov in poročil, ki jih je prvi javno izrazil Gu Jiegang 顾颉刚 (Gu v Li 2000–2001: 186). Svoje najpomembnejše izsledke so člani skupine *Yi gu pai* objavili v *Diskusijah o starodavni zgodovini* (*Gushi bian* 古史辨).

Zgodovinarstvo Ljudske republike Kitajske je formalno uvedlo zahodni tip historiografskih kategorizacij, čeprav je bil vpliv tradicionalnih elementov še vedno dokaj močan. V funkciji formalno nove državne doktrine je konfucianizem nadomestila specifično kitajska verzija marksizma, ki je v družbene in zgodovinske razlage vnesla materialistične elemente. Kitajski zgodovinarji so se morali soočiti s potrebo po novi interpretaciji preteklosti, pri čemer ni šlo zgolj za vsebinsko-ideološke popravke, temveč se je v historiografskem diskurzu pojavila potreba po uvajanju popolnoma novih konceptov in kategorij. Ciklični razvoj vzponov in padcev posameznih dinastij je bilo potrebno na novo razporediti v okviru tipiziranih modelov evropske zgodovine, ki so v kitajsko zgodovinarstvo vnesli sporne kategorije sužnjelastniške, fevdalne in kapitalistične družbe. Dejstvo je namreč, da se z evropskimi modeli kitajske družbe ne da razdeliti na jasno ločena obdobja družbenega razvoja, saj se kitajska družba ni razvijala po vzorcih, kot jih poznamo v zahodnem svetu in katere sprejemamo kot svoj standardni model.

Lahko bi torej rekli, da je zgodovinopisje sodobne Kitajske soočeno s problemom politizacije zgodovine. Zgodovina je bila tako do nedavnega zgolj orodje v rokah politike. Slednja je od zgodovinarjev zahtevala, da so kitajsko preteklost razlagali v okviru stopenj družbenega razvoja, kot jih je predpisovala marksistična teorija, pri čemer je bil poudarek na vlogi razrednega boja, ki naj bi predstavljal glavno gonilo družbenega napredka. To je posledično vplivalo na izbor tem, ki so bile primerne za zgodovinsko obravnavo. Prednjačile so raziskave kmečkih uporov, uporov proti nadvladi tujcev, ljudskih gibanj, itn. Politizacija zgodovine je bila še posebej očitna v času zaostrenih ideoloških sporov, kot sta bila na primer obdobje »velikega skoka naprej« (Dayuejin 大跃进) (1958) ter »kulturne revolucije« (Wenhua dageming 文化大革命) (1966–1976). Nekateri zgodovinarji so v času kulturne revolucije zaradi svojih nesprejemljivih stališč postali žrtve psihičnega in fizičnega nasilja, mnogi izmed njih so svoje ideološke napake plačali celo s smrtjo. Z nastopom »politike reform in odpiranja zunanjemu svetu« (Gaige kaifa 改革开放) od leta 1979 dalje je direkten pritisk politike na zgodovino popustil, objavljanje različnih pogledov je tako postalo malo bolj svobodno.

3.2 Viri in historiografski pragmatizem v tradicionalnem kitajskem zgodovinopisju

Kitajski izobraženci tradicionalnega obdobja so bili pragmatično naravnani, pozorni so bili na zgodovinska dejstva in dogodke ter so jih obravnavali kot empirične pojave. Kitajska pismenka *shi* 史 označuje hkrati »zgodovino«, »dogodek« in »zgodovinarja«. Sprva je praksa kitajskega zgodovinopisja temeljila na neznanstvenih metafizičnih razmišljanjih. Posledično je bilo zapisovanje zgodovinskih dejstev po naravi praktično, z manj intelektualnega izraza. Pred obdobjem dinastije Zhou so bila zgodovinska dejstva izbrana pragmatično, uporabljali so jih za namene vladanja in prakso vedeževanja. Toda z družbenim razvojem, še zlasti v obdobju Vzhodni Zhou, se je pojavila potreba po drugačni obravnavi faktičnega materiala; mehanizem oblasti je namreč potreboval neko ideološko osnovo, da bi upravičil svojo vladavino in se uspešno soočil z intelektualnimi zahtevami takratnega obdobja. V historiografski praksi so tako zgodovinarji morali upoštevati ne samo zgodovinske vire, temveč so

morali svoje zapise prilagajati tudi obstoječim ideološkim direktivam. Profesija zgodovinarstva je tako postala omejena z ideologijo, zgodovinarji kitajske antike pa so bili poslej v nenehnem konfliktu med zvestobo do cesarja in zvestobo do profesionalne etike. Od obdobja dinastije Han dalje so tehnike zapisovanja zgodovinskih dogodkov znatno napredovale in obogatile klasično literaturo. Toda ravno zaradi pragmatizma je v historiografski praksi tradicionalne Kitajske vseskozi obstajala napetost med dejanskim in ideološkim. Ta dejavnik je močno vplival na interpretativno zmožnost kitajskega zgodovinarstva. Li Youzheng 李幼蒸 je to dejstvo izpostavil v svoji razpravi⁸ o značilnostih tradicionalnega kitajskega zgodovinarstva. (Li 2000–2001: 195)

3.3 Problem zgodovinske resnice v tradicionalnem kitajskem zgodovinarstvu: problem interpretacije zgodovinskih dogodkov

Kitajska se ponaša z več kot dvatisočletno tradicijo zgodovinarstva. Glavna kitajska zgodovinska dela *zhengshi* 正史 (gre za dela, napisana v biografskem stilu, imenovana tudi *jizhuanti* 纪传体) so zbirke pripovedi, vzročnih analiz, moralnih ocen ter ideoloških direktiv, ki so jih praviloma narekovali dinastični vladarji in njim podrejeni cesarski uradniki, obojim pa je bil skupen konfucianski pogled na zgodovino in človeško družbo nasploh. Tradicionalno kitajsko zgodovinarstvo je vir temeljnih spisov, na podlagi katerih lahko sodimo o družbenih, kulturnih in političnih razmerah tedanje Kitajske. Do določene mere lahko tako razumemo historične procese, ki so pripomogli k oblikovanju Kitajske, kot jo poznamo danes. Tradicionalno kitajsko zgodovinarstvo je zaznamovano z edinstvenimi principi in stili pisanja. Obstoječi politični sistem cesarske Kitajske je narekoval mnoga, tako organizacijska kakor tudi semantična in gramatična načela, ki se jih je uradno zgodovinarstvo moralo držati. Očitno je torej, da je historiografski diskurz sprva služil zaščiti ter blaginji tradicionalnih kitajskih političnih režimov, kar kaže na močno izražen družbenopolitičen pragmatizem v zgodovinarstvu. Zveza med samimi principi zapisovanja zgodovinskih tekstov in politično ideologijo je v tradicionalnem kitajskem zgodovinarstvu odigrala

⁸ Razprava z angleškim naslovom *Modern Theory and Traditional Chinese Historiography* je bila prvič objavljena v nemškem zborniku *Nachrichten der Gesellschaft für Natur- und Völkerkunde Ostasiens, 2000–2001*.

odločilno vlogo; slike preteklosti, dobljene na podlagi branja zgodovinskih tekstov, so se torej morale ujemati s poprej določenimi ideološkimi direktivami.

Da bi danes lahko objektivno ocenili kvaliteto, uporabnost ter verodostojnost tradicionalnih kitajskih zgodovinskih tekstov, moramo k temu vprašanju vsekakor pristopiti na bolj znanstven način in pri podajanju odgovora upoštevati tako ideološke, materialne in oblikovne vidike zgodovinopisja kitajske antike. Na začetku 20. stoletja je denimo Gu Jiegang v svojih razpravah vseskozi opozarjal na neznanstvene principe in stile pisanja, na katerih je temeljilo kitajsko zgodovinopisje tradicionalnega obdobja. (Gu v Li 2000–2001: 186)

Vse od obdobja modernizacije v zgodnjem 20. stoletju pa do danes se kitajski akademiki ukvarjajo s proučevanjem narave in funkcije tradicionalnega kitajskega zgodovinopisja. Od prvotnega stika kitajskih zgodovinarjev z njihovimi pozitivistično⁹ naravnanimi evroameriškimi kolegi se kitajski teoretiki zgodovinopisja primarno ukvarjajo s tem, kako historiografski vedi dati bolj znanstveno usmeritev. Eden vodilnih kitajskih mislecev 20. stoletja, Liang Qichao 梁启超, je zapisal:

Chinese historians have not treated historical documents in a scientific way, so their writings are full of false and silly statements. We present-day historians should start renovating a new Chinese historiography, first trying to obtain the correct historical documents and then attempting intellectual and critical historical studies on the basis of the correct documents. (Liang v Li 2000–2001: 200)

Iz zgornjega citata je razvidno, da so kitajski zgodovinarji 20. stoletja zaznali potrebo, da je njihovo tradicionalno zgodovinopisje potrebno osvetliti v novi, kritični, bolj znanstveni luči, da bi na ta način pridobili večji objektivni vpogled v svojo lastno preteklost. Sodobni kitajski zgodovinarji se tako soočajo s problemi pri določanju, kaj iz zgodovinskih zapisov kitajske antike je resnično in sprejemljivo ter kaj lažno in nesprejemljivo. (Li 2000–2001: 200):

⁹ Pozitivizem je filozofska smer iz 19. stoletja, ki priznava za osnovo spoznanja le to, kar nam je posredovano preko izkušnje, le pozitivna dejstva, ki so nam dana v čutni zaznavi. Vrednost drugih virov spoznanja (npr. abstraktno mišljenje) agnostično zavrača. Temeljna metoda pozitivizma je indukcija. Glavna predstavnika pozitivizma sta Auguste Comte in Herbert Spencer. Pozitivizem je zgodovinopisju skušal dati objektivne, znanstvene temelje.

Tudi v prvi kitajski knjigi *Wen xin diao long zhushi* 文心雕龙注释¹⁰, ki se ukvarja s tipologijo pisnih virov, ki so bili objavljeni pred približno 1500 leti, njen avtor Liu Xie 刘勰 jasno izpostavi, da so knjige o kitajski preteklosti polne lažnih poročil. (Liu v Li 2000–2001: 200)

V sodobnih kritikah tradicionalnega kitajskega zgodovinarstva je tematika ponarejenih in lažnih tekstov ključnega pomena, navezuje se namreč na epistemološke vidike zgodovinarstva in sicer, kako oceniti kvaliteto in funkcijo kitajskih tradicionalnih zgodovinskih zapisov. Vprašanje verodostojnosti pisnih virov, na katerih temelji kitajsko zgodovinarstvo, je tako kompleksno, da danes na tem področju znotraj filologije obstaja celo poseben študij, imenovan *bian wei xue* 辨伪学¹¹. V okviru teh študij so akademiki izpodbili avtentičnost mnogih klasičnih del kitajskega zgodovinarstva. Posledično je dandanes pod vprašajem verodostojnost še mnogih del. Li Youzheng v svoji razpravi nadalje izpostavi, da če obstajajo ponarejeni zgodovinski dokumenti, iz tega logično sledi, da obstajajo avtentični zgodovinski dokumenti. Če s terminologijo moderne zahodne historiografske teorije tradicionalnemu kitajskemu zgodovinarstvu prilepimo etiko »neznanstveno«, potem moramo določiti znanstven kriterij, na katerem bo temeljila diskusija.

Zgoraj podana načela tradicionalnega kitajskega zgodovinarstva so eden glavnih razlogov, zakaj želijo moderni kitajski zgodovinarji prevzeti znanstveno metodologijo zahodnega zgodovinarstva. Po njihovem mnenju namreč na znanstvenih metodah utemeljeno zgodovinarstvo predstavlja podlago za bolj objektivni vpogled v historične procese. Posledično se današnji kitajski zgodovinarji zavedajo razlik med samim historičnim procesom, ki je objektivni, in z njim povezanim zgodovinskim opisom, ki je interpretativni in zatorej – zavedno ali nezavedno – podvržen subjektivnim dejavnikom. Zavedajo se, da historičnega procesa ne morejo izumiti, kritični so do nezadovoljivih opisov in analiz slednjega, ter so prepričani, da lahko z boljšimi metodami podajo boljše razlage zgodovinskih dogodkov, da bi na ta način bolje razumeli procese, ki so

¹⁰ V angleškem prevodu *Analysis of Textual Typology*.

¹¹ Študij za razločevanje med avtentičnimi in lažnimi zgodovinskimi poročili in dokumenti.

pripomogli k oblikovanju današnje Kitajske. Ob 30. obletnici politike reform in odpiranja zunanjemu svetu so v reviji *Lishi yanjiu* 历史研究¹² uvodoma zapisali:

今年是改革开放 30 周年。30 年来，历史学界无论是在学科基础理论建设上，还是在方法更新，资料发现上，都取得了长足进步，推出了一大批优秀成果，同时，也存在不少问题值得深思。深入总结改革开放 30 年中国史学发展的经验，教训，探索新时期史学演变的内在逻辑和规律，将使我们获得宝贵的教益，并成为我们沿着科学道路推动学术进步的基本前提。

Letos obeležujemo 30. obletnico nastopa politike reform in odpiranja zunanjemu svetu. V teh tridesetih letih je bil na področju temeljnih teoretskih študij, kakor tudi na področjih metodologije in materialnih odkritij znotraj študija zgodovine, dosežen velik napredek in prišli smo do velikega števila odličnih rezultatov. Hkrati se zavedamo, da še vedno obstaja veliko vprašanj, za katere je potreben globok premislek. Temeljit povzetek izkušenj in naukov, do katerih smo se na področju kitajskega historiografskega diskurza dokopali v tem obdobju, ter raziskava notranje logike in vzorcev razvoja zgodovinopisja, nam omogočata pridobitev dragocenih spoznanj, ki bodo zgodovinsko vedo potisnili v znanstvene tirnice. (Hou 2008: 4)

3.4 Stopnja vzročne analize v tradicionalnem kitajskem zgodovinopisju

T.i. zgodovinska realnost ima dve diskurzivni stopnji, namreč nominalno-deskriptivno in vzročno-motivacijsko. Prva podaja opise značilnosti zgodovinskih dogodkov in procesov, druga pa podaja bolj kompleksne vzročne povezave med posameznimi zgodovinskimi dogodki in procesi. Zgodovinska realnost se praviloma nanaša na zadnje omenjeno, torej na vzročno-posledične odnose med posameznimi preteklimi pojavi.

Manj razvite znanstvene prakse kitajske tradicije so posledično vplivale na nižjo stopnjo tako induktivnega kot deduktivnega sklepanja znotraj samega historiografskega diskurza; vzročnim povezavam med posameznimi zgodovinskimi dogodki in procesi tradicionalni kitajski zgodovinarji niso posvečali prevelike pozornosti. To je posledica tako intelektualnih kakor tudi tehničnih razlogov. Pragmatično naravnano zgodovinopisje, osnovano na

¹² V angleškem prevodu *Historical Research*.

nravnosti časa in osrednji vlogi vladajočih slojev tudi na akademskem prostoru, je ustvarilo ideološke in tehnične vzorce selektivnosti, ki so se odražali v opazovanju, urejanju zapisov ter interpretaciji zgodovinskih dogodkov. Vse to je tradicionalnemu diskurzu kitajskega zgodovinarstva postopoma onemogočilo, da bi slednje podalo neko objektivno zgodovinsko resnico, ki bi bila utemeljena z analizo vzročno-posledičnih povezav med posameznimi zgodovinskimi dogodki. Ideološke direktive, ki jim je zgodovinarstvo moralo slediti, so zanemarjale ali celo izključevale veliko število splošnih družbenopolitičnih dejavnikov, ki pa so seveda vplivali na posamezne zgodovinske dogodke in vzročno-posledične povezave med njimi. Z verodostojnostjo tradicionalnih kitajskih pisnih virov, ki izvorno niso bili zbrani in urejeni na znanstveni podlagi, imajo tako današnji interpreti kitajske preteklosti velike težave. Pomanjkanje vzročne interpretacije lahko v glavnem, kot je bilo že povedano, razložimo z ideološko-pragmatično naravnostjo kitajskega zgodovinarstva. Tedanji izobraženci so bili namreč primarno podvrženi moralno-ideološkemu utilitarizmu, manj pa iskanju resnice na znanstveni podlagi. Lahko trdimo, da so zgodovinarji tradicionalne Kitajske v bistvu pisali zgodovino zase, za maloštevilni družbeni sloj pismene elite. Li v svoji razpravi nadalje opozarja, da zaradi pomanjkljivih vzročnih analiz v kitajskem zgodovinarstvu lahko pridobimo zgolj nenatančne in nepopolne slike preteklosti.¹³

4 Zaključek

Med ideološko-pragmatično tradicijo klasičnega kitajskega zgodovinarstva in realistično-pozitivistično tradicijo klasičnega evroameriškega zgodovinarstva je oster kontrast. Tradicionalni evroameriški historiografski diskurz temelji na konceptih, kot so dokaz, jasnost, vzročno-posledična analiza in resnica; tradicionalni kitajski historiografski diskurz pa v svojih klasičnih delih vseskozi poudarja pomen takšne preureditve zgodovinskih virov, da bi le-ti ustrezali obstoječim ideološkim direktivam (*bi xiao* 笔削, dobesedno »odrezati z nožem«).

¹³ Sodobnim kitajskim zgodovinarjem je od 20. stoletja dalje v veliko pomoč arheologija. Slednja nudi obilico možnosti za nova odkritja, na dan prihajajo materialni dokazi, ki razkrivajo nova dejstva o kitajski preteklosti in natančneje dokumentirajo bogato kulturno, politično in družbeno dediščino Kitajske.

Iz zgoraj omenjenih intelektualnih in teoretskih porekel sta izšli dve različni historiografski praksi.

Zahodni izobraženci so znanstveno naravnani že od časa starih Grkov dalje, zahodna kulturna zgodovina pa vseskozi poudarja pomen opazovanja in objektivnega prikazovanja, kar se da razložiti z edinstveno zgodovino znanosti na področjih logike, matematike, biologije, fizike, itd. V nasprotju z njimi je kitajska tradicija vseskozi uporabljala moralno izražanje in literarno-simbolne principe, kar je vplivalo tudi na njihovo zgodovinopisje, ki je s svojimi klasičnimi deli poudarjalo predvsem moralno-ideološke vsebine. Ta kitajski »moralni pragmatizem«, če ga lahko tako poimenujemo, je v ostrem nasprotju z znanstveno tendenco, ki izvira iz zahodne tradicije, česar se vse bolj zavedajo tudi sami kitajski akademiki. Slednji se, sploh od zgodnjega 20. stoletja dalje, intenzivno pomikajo v smeri zahodnih konceptov, tako na področju naravoslovja kot na področjih družboslovja in humanistike. Z zahtevo po revoluciji kulturnih vrednot, ki ima svoje korenine v že omenjenem gibanju 4. maja, je kitajsko zgodovinopisje naredilo zaveden poskus, da bi postalo bolj znanstveno in da bi kritično ovrednotilo svoj tradicionalni teoretski diskurz. Gibanje 4. maja je pred kitajsko zgodovinopisje postavilo nalogo, da postane karseda objektivno o svoji preteklosti, zgodovinarji namreč želijo poiskati in doumeti več t.i. zgodovinske resnice, kar je v ostrem nasprotju s potvarjanjem in sprevračanjem dejstev v formulaciji tradicionalnih zgodovinskih diskurzov. Sodobno kitajsko zgodovinopisje se tako še danes spoprijema z vprašanjem, kako zahodne znanstvene smernice vključiti v svoje teoretske okvire.

Seveda je odveč trditev, da je Kitajska danes, v luči svojega izjemnega gospodarskega vzpona, ena izmed najbolj pomembnih *cultural strangers*, kot jo je v svoji razpravi opredelil Li Youzheng. S preučevanjem kitajskih zgodovinskih teorij lahko veliko pridobi tudi evroameriško zgodovinopisje. Prvič se na ta način širi zgodovinska izkušnja oziroma se večja poznavanje specifik kitajskih in ostalih nezahodnih historiografskih metod. Posledično lahko na ta način obogatimo teoretske koncepte zahodne zgodovinske znanosti. Konec koncev pa s tem polagamo temelje za razvoj univerzalnega okvira za obravnavo teoretskih vprašanj človeške zgodovine.

LITERATURA

- Bloch, Marc (1996) *Apologija zgodovine ali zgodovinarjev poklic*. Ljubljana: Studia Humanitatis.
- Burckhardt, Jacob (1958) *Judgements on History and Historians*. Boston: Beacon Press.
- Carr, Edward Hallett (2008) *Kaj je zgodovina*. Ljubljana: Studia Humanitatis.
- Ford Fernandez, Jeannette (2001) *Mao's Prey: The History of Chen Renbing, Liberal Intellectual*. New York: Garland Publishing Inc.
- Hou, Huiqin 侯惠勤 (2008) '改革开放三十年史学回顾. (Pregled zgodovinarstva v treh desetletjih politike reform in odpiranja zunanjemu svetu).' V: *Lishi yanjiu* 6, str. 4–33, Beijing: Zhongguo shehui kexue zazhi shi.
- Li, Youzheng (2000–2001) *Modern Theory and Traditional Chinese Historiography*. V: *Nachrichten der Gesellschaft für Natur-und Völkerkunde Ostasiens*. Herbert Worm, ur. Hamburg: Universität Hamburg. Str. 181–204.
- Luthar, Oto, idr., ur. (2006) *Zgodovina historične misli*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Rošker, Jana (1992) *Zmajeva hiša: oris kitajske kulture in civilizacije*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Rošker, Jana S. (2005) *Na ozki brvi razumevanja: medkulturna metodologija v sinoloških študijah*. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Oddelek za azijske in afriške študije.
- Said, Edward W. (1995) *Orientalism – Western Conceptions of the Orient*. Harmondsworth: Penguin Books.